

LT

LT

LT

EUROPOS KOMISIJA

Briuselis, 2010.3.17
KOM(2010)103 galutinis

KOMISIJOS KOMUNIKATAS TARYBAI IR EUROPOS PARLAMENTUI

**Dvimetė ataskaita dėl specialiosios paramos sistemos tradiciniams AKR bananų
tiekėjams**

SEK(2010)331

1. ĮŽANGA

Specialioji paramos sistema (SPS) tradiciniams AKR bananų tiekėjams buvo sukurta 1999 m. siekiant padėti šiems tiekėjams prisitaikyti prie besikeičiančių tarptautinių konkurencinių sąlygų ir nustojo galioti 2008 m. gruodžio mėn. Ji skirta 12 tradicinių bananus tiekiančių šalių: Belizui, Kamerūnui, Žaliajam Kyšuliui, Dramblio Kaulo Krantui, Dominikai, Grenadai, Jamaikai, Madagaskarui, Sent Lusijai, Sent Vinsentui ir Grenadinams (toliau – Sent Vinsentas), Somaliui ir Surinamui. Pagal SPS iš viso skirta maždaug 376 mln. EUR.

Siekta padidinti tradicinių AKR bananų augintojų konkurencingumą arba, jei tai jau neįmanoma, remti veiklos įvairinimą. Tikslo siekta finansuojant projektus, skirtus:

- produktyvumui didinti,
- kokybei gerinti,
- auginimo ir rinkodaros metodams su ES kokybės standartais suderinti,
- augintojų organizacijoms, siekiančioms gerinti rinkodarą ir diegti aplinką tausojančius auginimo metodus, įskaitant sąžiningą prekybą, steigti,
- rinkodaros strategijoms, kuriomis siekiama įvykdyti ES bendro rinkos organizavimo reikalavimus, kurti,
- augintojams, kuriantiems aplinką tausojančius auginimo metodus, įskaitant sąžiningą prekybą, padėti,
- veiklos įvairinimui remti vietovėse, kuriose sektoriaus konkurencingumas nėra tvarus.

Kasmet šaliai skiriamų lėšų suma buvo nustatoma remiantis konkurencingumo trūkumu, palyginti su trečiųjų šalių tiekėjais, ir bananų auginimo svarba atitinkamos AKR šalies ekonomikai¹. Metinis biudžetas laipsniškai mažintas: nuo 44,5 mln. EUR (1999 m.) iki 29,2 mln. EUR (2008 m.). Iki 2003 m. lėšos buvo skirstomos taip, kad daugiau paramos gautų šalys, kurių konkurencingumo trūkumas didesnis. Nuo 2004 m. dėl sumažinimo koeficiento daugiau lėšų gavo konkurencingumą padidinusios šalys.

2. TEISINIS PAGRINDAS

1999 m. balandžio 22 d. Taryba priėmė Reglamentą (EB) Nr. 856/1999², nustatantį specialiąją paramos sistemą tradiciniams AKR bananų tiekėjams. 1999 m. liepos 22 d. Komisija priėmė Reglamentą (EB) Nr. 1609/1999³, nustatantį išsamias įgyvendinimo taisykles.

2007 ir 2008 m. biudžeto eilutės suma – atitinkamai 28,67 mln. EUR ir 29,226 mln. EUR. 2007 m. balandžio 23 d.⁴ ir 2008 m. balandžio 21 d.⁵ priimti Komisijos sprendimai, kuriais nustatomos šalims skiriamos sumos.

¹ Metodika išsamiai aprašyta 1999 m. liepos 2 d. Komisijos reglamente (EB) Nr. 1609/1999 (OL L 190, 1999 7 23, p. 14).

² OL L 108, 1999 4 27, p. 2.

³ OL L 190, 1999 7 23, p. 14.

⁴ Komisijos sprendimas C/2007/1744.

⁵ Komisijos sprendimas C/2008/1424.

Tarybos reglamento 9 straipsnyje nustatyta: „iki 2000 m. gruodžio 31 d., o po to kas antri metai Komisija Europos Parlamentui ir Tarybai pateikia ataskaitą apie tai, kaip veikia šis reglamentas, o prireikus ir pasiūlymus“. Ši ataskaita apima 2007 ir 2008 m.⁶; prie jos pridedamas Komisijos tarnybų darbinis dokumentas.

3. INFORMACIJA APIE RINKĄ

Europos Sąjunga (ES) yra didžiausia bananų vartotojų ir importo rinka pasaulyje. Palyginti su 2007 m., 2008 m. ES suvartota 5 416 449 tonos (toliau – t) bananų (+3,5 %), iš kurių 4 848 889 t (+3,7 %) importuotos iš trečiųjų šalių, o 567 560 t (+2,3 %) – vietos kilmės. 2008 m. JAV importavo 3 976 146 t bananų – 0,7 % mažiau nei praėjusiais metais. Beveik visi JAV importuoti bananai buvo Centrinės ir Pietų Amerikos kilmės (AKR bananai sudaro 0,003 % viso importuoto kiekio).

ES bananų rinkos tiekėjai – didžiausio palankumo statuso (DPS) šalys (daugiausia Centrinės ir Pietų Amerikos šalys), Afrikos, Karibų baseino ir Ramiojo vandenyno (AKR) šalys ir vietos augintojai.

2008 m. DPS šalių bananai sudarė 72,5 % ES suvartotų bananų, AKR šalių bananai – 17 %, ES užauginti bananai – likusius 10,5 %. Pagrindiniai DPS bananų tiekėjai – Ekvadoras, Kolumbija ir Kosta Rika, iš kurių importuota 1 328 033, 1 278 133 ir 893 395 t. Tais pačiais metais pagrindiniai AKR tiekėjai – Kamerūnas, Dramblio Kaulo Krantas ir Dominikos Respublika – eksportavo 279 530, 216 583 ir 170 396 t.

Žaliasis Kyšulys, Grenada, Madagaskaras ir Somalis bananų į ES nebeeksportuoja.

4. ES PREKYBOS REŽIMAS

Nuo 2006 m. sausio 1 d. ES, laikydamosi ES įsipareigojimų pereiti nuo ankstesnės kvotų sistemos prie išimtinai tarifinio režimo, importuojamiems bananams taiko 176 EUR/t DPS tarifą. Iš naujojo importo režimo poveikio stebėjimo statistikos matyti, kad jį įvedus išlaikytos patekimo į rinką sąlygos, o importas padidėjo.

Šiuo laikotarpiu mažiausiai išsivysčiusių šalių kilmės bananai pagal iniciatyvą „Viskas, išskyrus ginklus“ (VIG) į ES rinką tiekiami netaikant muitų ir kvotų. Nuo 2008 m. sausio 1 d. tokia pati tvarka taikoma AKR šalių, sudariusių susitarimus, kuriais sudaromi ekonominės partnerystės susitarimai (EPS) arba kuriais numatoma juos sudaryti, kilmės bananams. Visos mažiausiai išsivysčiusių šalių grupei nepriklausančios 2007 m. bananus eksportavusios AKR šalys parafavo arba pasirašė laikinus ar galutinius EPS.

5. FINANSAVIMO SPRENDIMAI

5.1. Biudžeto eilutė 2007 m.

Patvirtinus finansavimo pasiūlymus 2008 m. pradžioje pasirašyta 12 finansavimo susitarimų, kurių vertė – 28,67 mln. EUR (1 lentelė).

⁶ Ankstesnė ataskaita apėmė 2005 ir 2006 m.: COM (2006) 806 galutinis.

Maždaug 42 % lėšų skirta bananų eksporto sektoriaus konkurencingumui didinti 4 paramą gaunančiose valstybėse, o 58 % – veiklos įvairinimui remti 8 paramą gaunančiose valstybėse (1 ir 2 diagramos).

5.2. Biudžeto eilutė 2008 m.

Patvirtinus finansavimo pasiūlymus 2009 m. pradžioje pasirašyta 12 finansavimo susitarimų, kurių vertė – 29,23 mln. EUR (1 lentelė).

**1 lentelė. Biudžeto eilutė 21 06 05 (ex B7- 8710) (bananai)
1999–2008 m.**

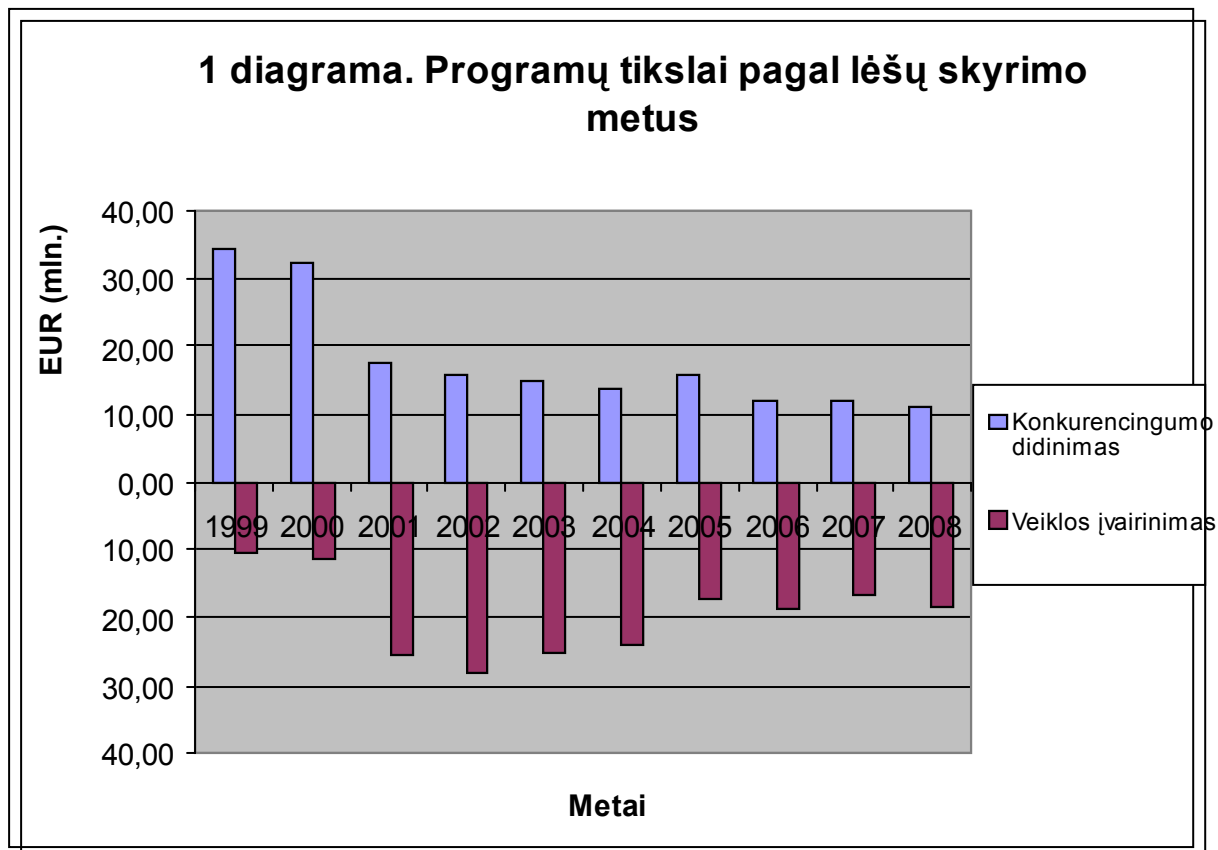
Karibų baseino šalys	1999 m.	2000 m.	2001 m.	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	Iš viso
Belizas	3 100 000	3 100 000	3 450 000	3 500 000	3 200 000	2 930 000	2 490 000	2 110 000	1 800 000	2 039 000	27 719 000
Jamaika	5 300 000	5 300 000	5 000 000	4 700 000	4 400 000	4 830 000	4 110 000	3 490 000	2 970 000	2 525 000	42 625 000
Dominika	6 500 000	6 500 000	6 700 000	6 400 000	5 900 000	5 300 000	4 510 000	3 830 000	3 260 000	3 603 000	52 503 000
Sent Lusija	8 500 000	8 875 000	9 200 000	8 800 000	8 000 000	7 260 000	6 170 000	5 410 000	4 600 000	4 808 000	71 623 000
Sent Vinsentas	6 100 000	6 450 000	6 400 000	6 100 000	5 600 000	5 330 000	4 530 000	3 850 000	3 270 000	3 463 000	51 093 000
Grenada	1 000 000	500 000	500 000	500 000	500 000	500 000	500 000	500 000	500 000	500 000	5 500 000
Surinamas	3 100 000	2 700 000	2 700 000	2 500 000	2 200 000	2 310 000	1 960 000	1 670 000	1 420 000	1 207 000	21 767 000
Tarpinė suma	33 600 000	33 425 000	33 950 000	32 500 000	29 800 000	28 460 000	24 270 000	20 860 000	17 820 000	18 145 000	272 830 000
Afrikos šalys											
Kamerūnas	6 200 000	5 700 000	5 600 000	5 100 000	4 500 000	4 380 000	3 720 000	3 210 000	4 260 000	4 607 000	47 277 000
Dramblio Kaulo Krantas	4 700 000	4 350 000	2 850 000	2 600 000	2 100 000	1 380 000	3 750 000	4 120 000	4 310 000	4 386 000	34 546 000
Somalis	netaikoma	netaikoma	600 000	2 800 000	2 600 000	2 070 000	1 760 000	1 500 000	1 280 000	1 088 000	13 698 000
Žaliasis Kyšulys	netaikoma	600 000	netaikoma	500 000	500 000	500 000	500 000	500 000	500 000	500 000	4 100 000
Madagaskaras	netaikoma	netaikoma	netaikoma	500 000	500 000	500 000	500 000	500 000	500 000	500 000	3 500 000
Tarpinė suma	10 900 000	10 650 000	9 050 000	11 500 000	10 200 000	8 830 000	10 230 000	9 830 000	10 850 000	11 081 000	103 121 000
BENDRA SUMA	44 500 000	44 075 000	43 000 000	44 000 000	40 000 000	37 290 000	34 500 000	30 690 000	28 670 000	29 226 000	375 951 000

Maždaug 37 % lėšų skirta trijų paramą gaunančių AKR valstybių bananų eksporto sektoriaus konkurencingumo didinimo veiklai finansuoti. Maždaug 63 % lėšų skirta veiklos įvairinimui remti likusiose paramą gaunančiose valstybėse (1 diagrama).

5.3. Programos tikslai

5.3.1. 1999–2008 m. atsakomosios strategijos

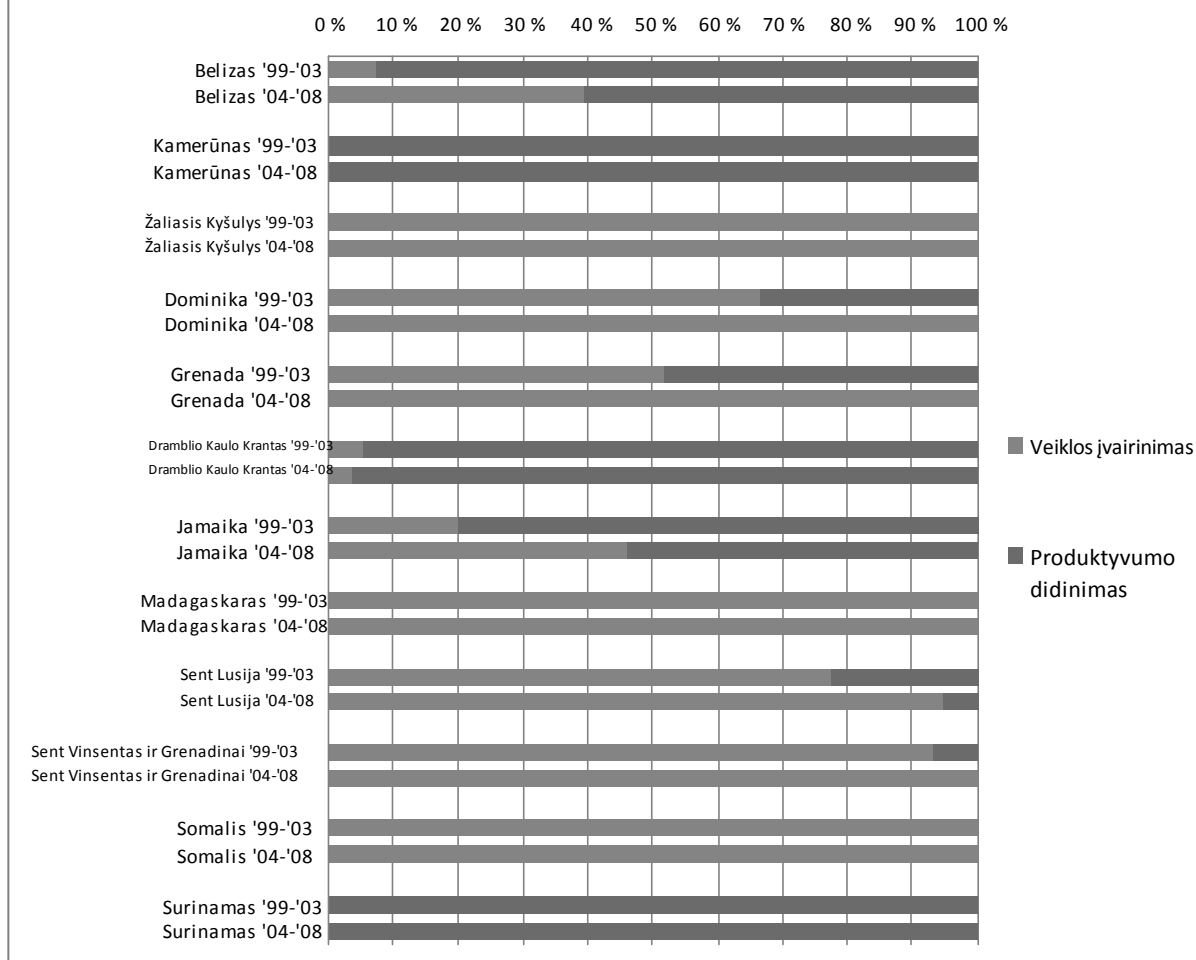
Iš pradžių bananų sektoriaus paramos strategijų tikslai daugelyje šalių buvo didinti konkurencingumą, o Žaliajame Kyšulyje, Madagaskare ir Somalyje – remti žemės ūkio veiklos įvairinimą. Sent Vinsentas siekė abiejų tikslų.

Maždaug 2002 m. strategijos buvo atnaujintos: Priešvėjinių salų tikslu tapo veiklos įvairinimas.

Patikslintose strategijose Belizo ir Jamaikos atveju daugiau lėšų skirta kaimo plėtrai siekiant remti žemės ūkio veiklos įvairinimą, nes sumažėjus eksportui (Jamaikos atveju) ir padidėjus produktyvumui ir veiksmingumui (Belizo atveju) sumažėjo nekvalifikuotos darbo jėgos paklausa ir mažiausi bananų augintojai buvo išstumti iš eksporto rinkos.

2 diagrama. Programų tikslai pagal šalis ir jiems skirtos lėšos procentais

5.3.2. Konkurencingumo didinimas

Projektai bananų eksportuotojų konkurencingumui didinti 2005–2008 m. buvo tęsiami trijose šalyse. 2007–2008 m. Belizas daugiau lėšų skyrė veiklos įvairinimui. Jamaika tik nedidelę lėšų dalį panaudojo konkurencingumui didinti, nors abejais metais šalis nukentėjo nuo didelių uraganų.

Pagal šį tikslą parama skirta šiai veiklai:

- plantacijoms atnaujinti Kamerūne, Suriname ir Jamaikoje;
- investicijoms, reikalingoms kokybės sertifikatams „EurepGAP“ ir (arba) ISO 14001⁷ įsigyti ir (arba) išlaikyti, Belize, Kamerūne, Dramblio Kaulo Krante, Jamaikoje ir Suriname;

⁷

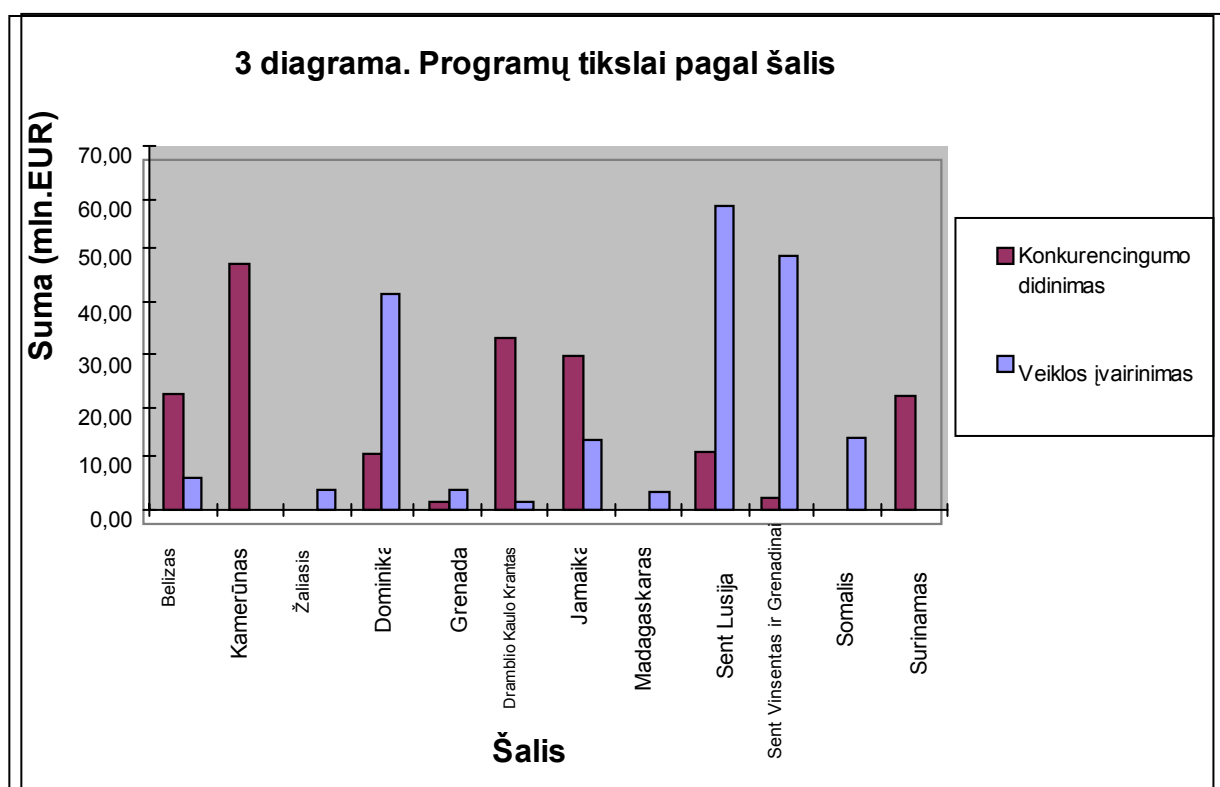
Kokybės standartų reikalauja didesnieji Europos mažmenininkai.

- krovimo, pakavimo ir sandėliavimo veiklai Kamerūne, Dramblio Kaulo Krante ir Suriname;
- socialinei infrastruktūrai plantacijose ir plantacijų darbuotojams skirtiems socialiniams nedideliems projektams Belize, Kamerūne ir Dramblio Kaulo Krante.
- techninei pagalbai Kamerūne, Dramblio Kaulo Krante ir Jamaikoje ir institucijoms remti Belize ir Jamaikoje.

Konkurencingumo rėmimo programoms skirta beveik 48 % visų 1999–2008 m. skirtų lėšų. 2007 ir 2008 m. šis rodiklis sumažėjo iki 42 % ir 37 %.

Ši tikslą vis dar remiančios 4 šalys (Belizas, Kamerūnas, Dramblio Kaulo Krantas ir Surinamas) 2006–2008 m. išlaikė arba padidino į ES eksportuojamą kiekį.

Jamaikos eksportuojamam kiekiui įtakos turėjo 2007–2008 m. uraganas: 2006 m. eksportuota 32 000 t, 2007 m. – 18 000 t, o 2008 m. – 0 t.

5.3.3. Veiklos įvairinimas

2007 m. veiklos įvairinimą rėmė 8 šalys, 2008 m. – 9 šalys. Nuo XX a. dešimtojo dešimtmečio pradžios iki 2002 m. Žaliasis Kyšulys, Grenada, Madagaskaras, Somalis, Sent Lusija ir Sent Vinsentas visiškai nustojo eksportuoti bananus arba jų eksportas iš šių šalių gerokai sumažėjo. Nuo 2003 m. Dominika, Sent Lusija ir Sent Vinsentas eksporto nenutraukė ir toliau eksportavo mažesnę kiekį (maždaug 20–33 % 1993 m. eksportuoto kiekio). Belizas ir Jamaika perėjo prie veiklos įvairinimo 2007 ir 2008 m. (6 diagrama).

2007–2008 m. programos apėmė:

- investicijas į turizmą siekiant suteikti Rytų Karibų valstybių bananų augintojams ir šio sektoriaus darbuotojams alternatyvių užimtumo galimybių;
- žemės ūkio veiklos įvairinimą pereinant prie sodininkystės; daugiausia dėmesio skirta Madagaskaro vietos rinkai ir turizmo sektoriui, taip pat Rytų Karibų valstybių ir Jamaikos vietos rinkai; institucinę paramą ūkininkų kvalifikacijos kėlimo tarnyboms stiprinti;
- Rytų Karibų valstybių turizmo ir (arba) privačiojo sektoriaus stiprinimą;
- kaimo plėtrą Belize, Žaliajame Kyšulyje, Jamaikoje ir Somalyje (įskaitant investicijas į nedidelio masto irigacijos sistemas);
- techninę pagalbą ir institucinę paramą visose 9 šalyse.

6. ĮGYVENDINIMAS

6.1. Bendrosios pastabos

Nors sistema nustojo galioti 2008 m. gruodžio mėn., vykdomos programos bus tęsiamos dar keletą metų.

Programos įgyvendinamos taikant centralizuotą valdymą (Grenadoje, Suriname, Kamerūne ir Somalyje) ir iš dalies decentralizuotą valdymą (Belize, Jamaikoje, Dominikoje, Sent Lusijoje, Sent Vinsente, Žaliajame Kyšulyje, Dramblio Kaulo Krante ir Madagaskare).

6.2. Įsipareigojimai

Apskritai, ėmusis priemonių nuo 2007 m. programos įgyvendinamos gerokai sparčiau. 2007 ir 2008 m. įsipareigojimai ir išmokos gerokai viršijo skirtas lėšas (4 diagrama ir 1 lentelė), todėl sumažėjo vėlavimų.

Table 2: Commitments and disbursements

TOTAL ALLOCATIONS CARIBBEAN + AFRICA 1999 - 2008		EUR 375.951.000,00
COMMITMENTS CARIBBEAN + AFRICA 1999 - 2008		EUR 281.020.642,64
PAYMENTS CARIBBEAN + AFRICA 1999 - 2008		EUR 195.151.162,19
RAC CARIBBEAN + AFRICA 1999 - 2008		EUR 94.930.357,36
RAL CARIBBEAN + AFRICA 1999 - 2008		EUR 180.799.837,81
Allocations Caribbean + Africa 2006 - 2008	EUR 88.586.000,00	
Commitments Caribbean + Africa 2006 - 2008	15.585.626,72	17,6%
Allocations Caribbean + Africa 2003 - 2005	111.790.000,00	
Commitments Caribbean + Africa 2003 - 2005	105.360.348,52	94,2%

2008 m. pabaigoje sutartys buvo pasirašytos dėl 73 %, palyginti su 48 % iki 2006 m. pabaigos (3 lentelė). Priėmus finansavimo sprendimus vidutiniškai prirėkdavo dvejų metų, kad numatytoms sutartims vykdyti būtų skirta didžioji dalis lėšų. Šį laikotarpį skiriant 2007–2008 m. lėšas siekiama sumažinti iki daugiausia 18 mėnesių. Didžiąją dalį lėšų siekiama skirti 2010 m., išskyrus *ex post* vertinimą ir auditą.

2008 m. pabaigoje lėšos, dėl kurių nebuvo sudarytos sutartys (RAC)⁸, sudarė 27 %, palyginti su 52 % 2006 m. pabaigoje.

⁸

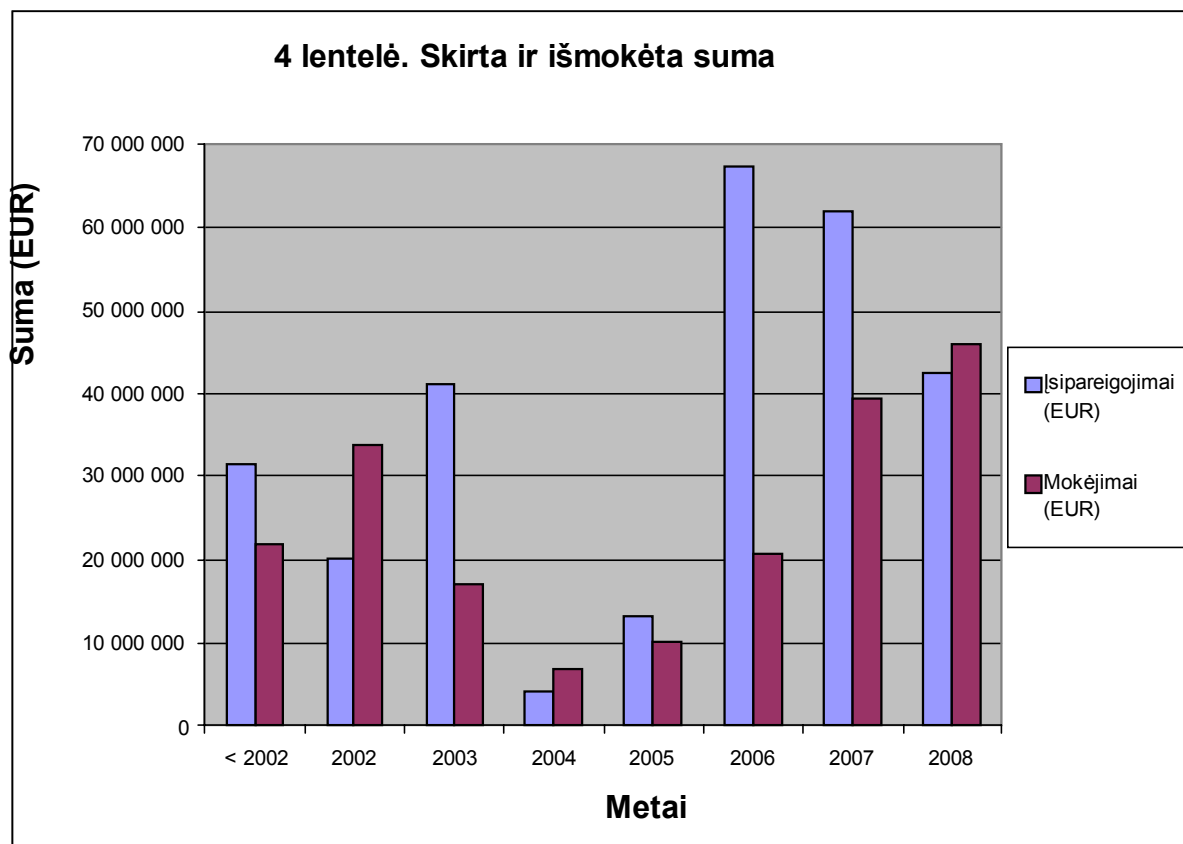
RAC (lėšos, dėl kurių nesudarytos sutartys) – tai projektui skirta procentais išreikšta lėšų suma, dėl kurios nepasirašytos jokios darbų, tiekimo, paslaugų ar dotacijų sutartys ar programos sąmata.

3 lentelė. Finansinė padėtis pagal lėšų skyrimo metus

Visos šalys	Metai	Asignavimai (EUR)	Įsipareigojimai (EUR)	Mokėjimai (EUR)	RAC (EUR)	RAC (%)	RAL (EUR)	RAL %
	1999	44 500 000,00	43 475 608,78	42 095 728,17	1 024 391,22	2 %	2 404 271,83	5 %
	2000	44 075 000,00	39 934 158,83	33 462 635,64	4 140 841,17	9 %	10 612 364,36	24 %
	2001	43 000 000,00	40 483 859,31	34 977 171,91	2 516 140,69	6 %	8 022 828,09	19 %
	2002	44 000 000,00	36 181 040,48	22 480 047,18	7 818 959,52	18 %	21 519 952,82	49 %
	2003	40 000 000,00	37 249 522,44	23 573 857,92	2 750 477,56	7 %	16 426 142,08	41 %
	2004	37 290 000,00	35 385 028,32	20 854 670,49	1 904 971,68	5 %	16 435 329,51	44 %
	2005	34 500 000,00	32 725 797,76	12 574 525,20	1 774 202,24	5 %	21 925 474,80	64 %
	2006	30 690 000,00	13 496 220,72	4 420 564,68	17 193 779,28	56 %	26 269 435,32	86 %
	2007	28 670 000,00	2 089 406,00	711 961,00	26 580 594,00	93 %	27 958 039,00	98 %
	2008	29 226 000,00	0,00	0,00	29 226 000,00	100 %	29 226 000,00	100 %
Tarpinė suma		375 951 000,00	281 020 642,64	195 151 162,19	94 930 357,36	25 %	180 799 837,81	48 %
	Tyrim ai	900 000,00	695 731,50	635 195,31	204 268,50	23 %	264 804,69	29 %
Iš viso		376 851 000.00	281 716 374.14	195 786 357.50	95 134 625.86	25 %	181 064 642.50	48 %

6.3. Išmokos

Bendras išmokų lygis 2008 m. pabaigoje buvo 52 % – palyginti su 35 % 2006 m. pabaigoje padėtis smarkiai pagerėjo (3 lentelė).

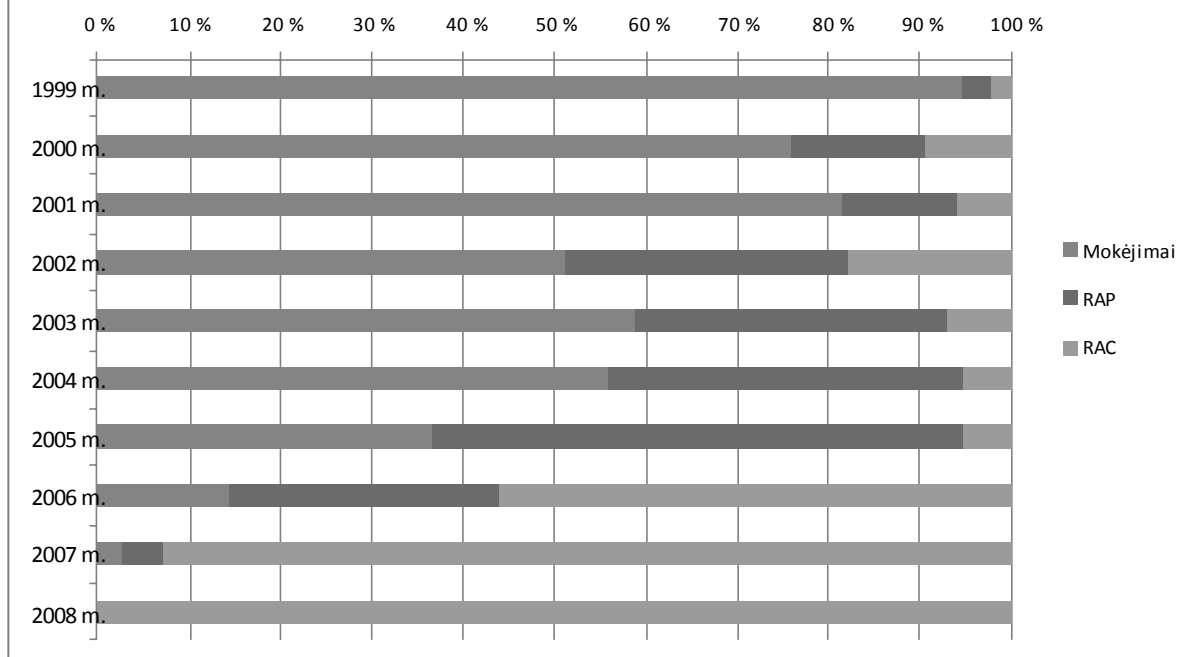

Nuo 2005 m. išmokos padidėjo ir 2008 m. pasiekė 46 mln. EUR – tai yra du kartus daugiau, palyginti su 2006 m. Gerokai sumažėjo vėlavimų. Mokėjimų ir RAP⁹ (nesumokėtos lėšos) suma lygi išsipareigojimams.

2009 ir 2010 m. išmokos turėtų pasiekti 60 mln. EUR. Likusios lėšos turėtų būti išmokėtos 2011–2012 m., išskyrus *ex post* vertinimą ir auditą.

⁹ RAP (nesumokėtos lėšos) – tai procentais išreikšta lėšų suma, kuri yra paskirta ar dėl jos sudarytos sutartys, tačiau dar neišmokėta.

**5 lentelė. Finansinė padėtis pagal lėšų skyrimo metus
(bendros skirtos sumos procentinė dalis)**

2008 m. pabaigoje neįvykdyti įsipareigojimai (RAL)¹⁰ buvo 48 %, palyginti su 65 % 2006 m. pabaigoje.

6.4. Pažanga šalies lygmeniu

AKR šalys, kurios daugiausia dėmesio skiria konkurencingumo didinimui (Belizas, Surinamas, Kamerūnas ir Dramblio Kaulo Krantas), programas įgyvendino greičiau, todėl jų RAC (19–24 %) ir RAL (35–56 %) mažesni (4 lentelė).

AKR šalims, kurios daugiausia dėmesio skiria veiklos įvairinimui (Dominika, Grenada, Sent Lusija, Sent Vinsentas, Žaliasis Kyšulys, Madagaskaras ir Somalis), nuo 2006 m. pavyko paspartinti įgyvendinimą. Tačiau RAC (19–74 %) ir RAL (32–81 %) buvo nepastovesni ir viršijo bendrą RAC (25,3 %) ir RAL (48,1 %) vidurkį.

¹⁰ RAL (neįvykdyti įsipareigojimai) – tai procentais išreikšta programai skirtų, bet dar neišmokėtų, lėšų suma. Į ją įeina nesumokėtos lėšos (RAP) pagal galiojančias įgyvendinimo sutartis.

4 lentelė. Finansinė padėtis pagal šalis

	Asignavimai (EUR)	Įsipareigojimai (EUR)	Mokėjimai (EUR)	RAC (EUR)	RAC (%)	RAL (EUR)	RAL %
Belizas	27 719 000,00	21 749 415,38	15 959 198,62	5 969 584,62	22 %	11 759 801,38	42 %
Jamaika	42 625 000,00	34 656 171,84	27 664 349,83	7 968 828,16	19 %	14 960 650,17	35 %
Dominika	52 503 000,00	39 472 434,09	22 441 384,45	13 030 565,91	25 %	30 061 615,55	57 %
Sent Lusija	71 623 000,00	50 239 673,65	33 004 820,80	21 383 326,35	30 %	38 618 179,20	54 %
Sent Vinsentas	51 093 000,00	41 290 569,20	23 600 296,00	9 802 430,80	19 %	27 492 704,00	54 %
Grenada	5 500 000,00	3 887 119,97	3 224 044,47	1 612 880,03	29 %	2 275 955,53	41 %
Surinamas	21 767 000,00	16 315 936,67	12 176 565,69	5 451 063,33	25 %	9 590 434,31	44 %
Tarpinė suma (Karibų b.)	272 830 000,00	207 611 320,80	138 070 659,86	65 218 679,20	23,9 %	134 759 340,14	49,4 %
Kamerūnas	47 277 000,00	35 349 181,62	29 869 122,30	11 927 818,38	25 %	17 407 877,70	37 %
Dramblio Kaulo Krantas	34 546 000,00	22 655 888,96	15 333 367,71	11 890 111,04	34 %	19 212 632,29	56 %
Somalis	13 698 000,00	12 350 524,26	9 301 680,17	1 347 475,74	10 %	4 396 319,83	32 %
Žaliasis Kyšulys	4 100 000,00	1 053 727,00	776 332,15	3 046 273,00	74 %	3 323 667,85	81 %
Madagaskaras	3 500 000,00	2 000 000,00	1 800 000,00	1 500 000,00	43 %	1 700 000,00	49 %
Tarpinė suma (Afrika)	103 121 000,00	73 409 321,84	57 080 502,33	29 711 678,16	28,8 %	46 040 497,67	44,6 %
BENDRA SUMA	375 951 000,00	281 020 642,64	195 151 162,19	94 930 357,36	25,3 %	180 799 837,81	48,1 %

7. POVEIKIO STĖBĖSENA

7.1. Bendrosios pastabos

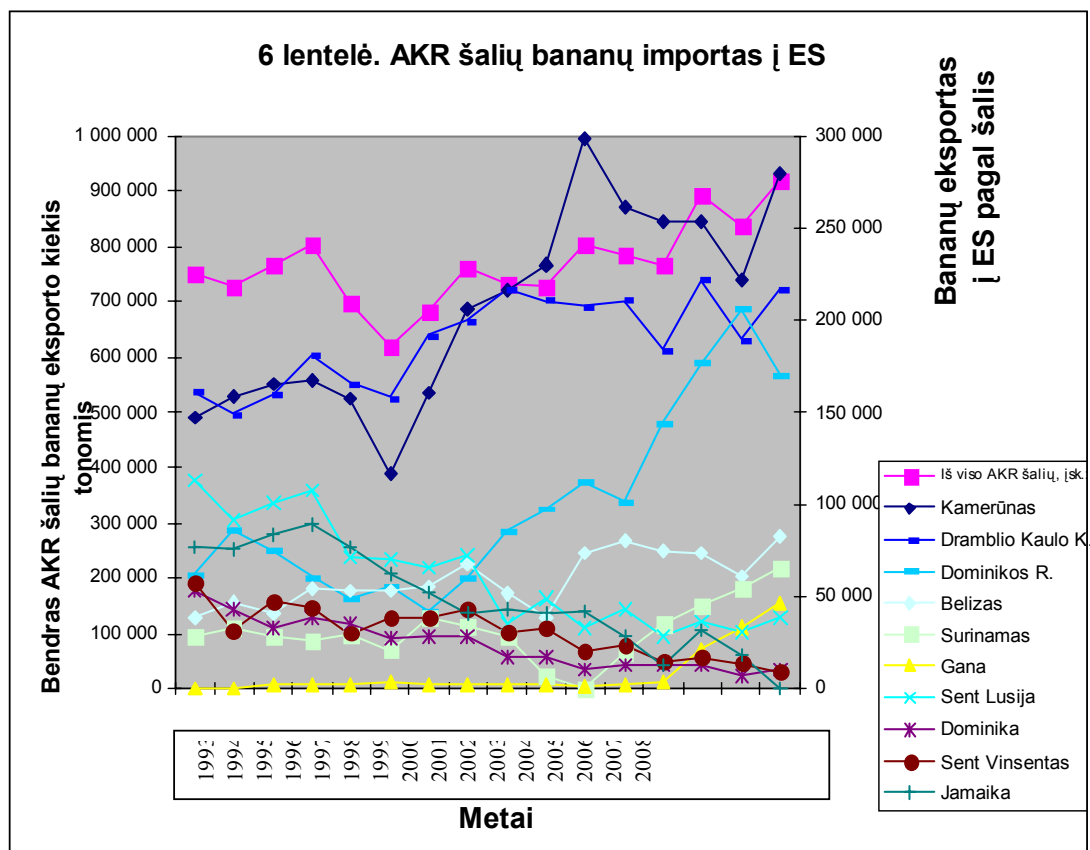
Atliekant 2008 m. užsakytą išorės vertinimą, kuris baigtas 2009 m. pirmajame ketvirtyje, surengtos misijos į 8 šalis: Belizą, Kamerūną, Dramblio Kaulo Krantą, Dominiką, Jamaiką, Sent Lusiją, Sent Vinsentą ir Surinamą. Iš esmės Rytų Karibų valstybių vertinimo rezultatai taip pat taikomi 4 neaplankytoms šalims.

Vertinti vykdomų programų aspektai:

- tikslų tinkamumas ir pagrįstumas;
- šalių vidutinės trukmės atsakomųjų strategijų pagrįstumas;
- SPS veiksmingumas ir efektyvumas;
- numatytos veiklos rezultatai ir poveikis bananus eksportuojančių augintojų konkurencingumui;
- numatytos veiklos įvairinimo veiklos rezultatai ir poveikis (buvusiems) bananų augintojams ir (buvusiems) bananų sektoriaus darbuotojams;
- programų tvarumas.

7.2. Šalių strategijų tinkamumas

Konkurencingumo didinimo strategijos įvertintos kaip tinkamos, aiškos ir pasiekiamos tose šalyse, kurios 1) buvo tvirtai įsipareigojusios siekti šio tikslo; 2) turėjo palankias agronomines sąlygas; 3) jau turėjo gerai komerciškai struktūruotus sektorius ir 4) buvo pajėgios pertvarkyti bananų sektorių į labiau technologijomis grindžiamą ir komerciškesnį sektorių (Belizas, Kamerūnas, Dramblio Kaulo Krantas, Surinamas ir Jamaika (iš pradžių)). Jų SPS programose prioritetas buvo skiriamas produktyvumo didinimui, produkto kokybės gerinimui, aplinkosaugai, mokymui, rinkodaros nišoms ir kt. Jų strategijose taip pat atsižvelgta į kintančias rinkos sąlygas ir poreikius.

Veiklos įvairinimo sėkmė priklauso nuo didelės, vidutinės ir mažos apimties iniciatyvų derinio. Šalių ekonominės veiklos įvairinimo darbotvarkės buvo neapibrėžtos, skirtos keliems sektoriams, skyrėsi jų prioritetai ir įgyvendinimo terminai; programos būtų geresnės, jei būtų pateiktos aiškesnės gairės.

Veiklos įvairinimo vertinimo išvados:

- parengta ir (arba) įgyvendinama pernelyg daug projektų ir programų (pvz., 2008 m. Sent Lusijoje įgyvendinami 64 intervenciniai projektai, kurių vertė – 69 mln. EUR);
- orientuotasi į pernelyg daug sričių, pvz., turizmą, kelius, privačiojo sektoriaus ir žemės ūkio vystymą, todėl sumažėjo galimybės padaryti bet kokią didesnę poveikį.

7.3. Poveikis

Bananų pramonė yra labai svarbi Belizui, Kamerūnui, Dramblio Kaulo Krantui, Dominikai, Jamaikai, Surinamui, Sent Lusijai ir Sent Vinsentui. Dominikoje, Sent Lusijoje ir Sent Vinsente bananų eksportas sudarė 18,1 %, 19,7 % ir 22,3 % bendro 2006 m. šalies eksporto (Maisto ir žemės ūkio organizacija (FAO) 2008 m.). Palyginimui, Kamerūno ir Dramblio Kaulo Kranto bananų sektoriaus eksportas sudarė 9 % ir 7 % viso eksporto.

SPS programomis labai prisidėta didinant Belizo, Kamerūno, Dramblio Kaulo Kranto ir Surinamo konkurencingumą ir sudarant šiems šalims daugiau išgyvenimo labiau liberalizuotos ekonomikos sąlygomis galimybių.

Tradicinių Karibų baseino tiekėjų dalis, palyginti su bendru iš AKR šalių importuotu bananų kiekiu, sumažėjo nuo 52,3 % 1992 m. iki 13 % 2008 m. Importas iš Afrikos, palyginti su bendru iš AKR šalių importuotu bananų kiekiu, tuo pačiu metu padidėjo nuo 37,4 % 1992 m. iki 59 % 2008 m., o eksportas iš Dominikos Respublikos (kuri nėra SPS paramą gaunanti šalis) ir Belizo, palyginti su bendru iš AKR šalių importuotu bananų kiekiu, padidėjo nuo 10 % 1992 m. iki 28 % 2008 m.

Surinamas pasiekė labai gerų rezultatų. Pasinaudojusi, be kita ko, SPS parama, šalis atgaivino šią pramonę, pertvarkė ją į veiksmingą eksporto sektorių ir tapo vienintele tradicine bananų auginančia AKR šalimi, kurios eksporto augimas 2006–2008 m. buvo teigiamas.

Vertinimo ataskaitoje nurodyta, kad veikla trumpuoju ir vidutiniu laikotarpiu bus tęsiama. Belizo, Kamerūno Dramblio Kaulo Kranto ir Surinamo gebėjimai išlaikyti konkurencingumą įvedus kitą tarifų tvarką beveik visiškai priklausys nuo jų gebėjimo didinti našumą po 2009 m.

Pernelyg anksti spręsti, kokią poveikį SPS parama daro ekonomikos stabilumui ir veiklos įvairinimo procesui, nes 2008 m. pabaigoje buvo išmokėta tik apie 50 % skirtų lėšų. Be to, didesnės veiklos įvairinimo investicijos susijusios su fizinės infrastruktūros darbais (keliais, pastatais, etc.), todėl prireikia nemažai laiko, kol šiuo turtu galima veiksmingai naudotis.

Poveikio neįmanoma kiekybiškai įvertinti dėl šių priežasčių: 1) pasikeitus EB finansavimo taisyklėms sulėtėjo išmokų procesas ir pratęsti terminai maždaug pusei 2003–2005 m. SPS veiksmų; 2) netinkamai parengti kai kurių šalių (pvz., Dramblio Kaulo Kranto ir Kamerūno) objektyviai patikrinami rodikliai, todėl jų nebuvo galima panaudoti poveikiui įvertinti; ir 3) neįdiegtos stebėsenos ir duomenų rinkimo sistemos, kad būtų galima gauti kaupiamųjų duomenų apie tikėtinus ir (arba) faktinius rezultatus (pvz., Belize).

Tačiau vienas iš SPS paramos rezultatų – Rytų Karibų valstybės dabar daugiausia siekia kurti būtinas sėkmingo ekonominės veiklos įvairinimo sąlygas. Jų vystymosi planuose dabar pabrėžiama būtinybė mažinti tradicinę priklausomybę nuo bananų eksporto ir kurti kitas galimybes.

Šiuo metu daugiausia siekiama stiprinti pagrindinę infrastruktūrą (Sent Vinsente ir Dominikoje), gerinti švietimą kaimo vietovėse (Belize), vystyti privatųjį sektorių (Sent Vinsente ir Sent Lusijoje), įtraukti IKT mokymą į mokyklų programas, rengti pagrindinius turizmo vystymo planus ir kurti socialines paramos sistemas; galiausiai tai duos teigiamų rezultatų. Į veiklos įvairinimą besiorientuojančios šalys dabar daug labiau pasiryžusios stiprinti ilgalaikio veiklos įvairinimo gebėjimus.

SPS programos padarė teigiamą poveikį tikslinėms gyventojų grupėms ir bendruomenėms, kadangi pagal jas finansuotos tam tikros socialinės investicijos (pvz., socialiniai investicijų fondai, kaimo plėtros schemos, švietimas ir sveikata).

Į konkurencingumo didinimą besiorientuojančių šalių bananų sektorius dabar geriau atitinka rinkos reikalavimus ir ES aplinkos politiką bei standartus. Dėl rinkos reikalaujamų auginimo protokolų (pvz., „EurepGAP“ ir ISO 14001) pagerėjo darbo sąlygos ūkiuose bei dirvožemio apsaugos galimybės, sumažėjo neigiamas poveikis

aplinkai. Kad įsigytų europinius sertifikatus, augintojai turėjo racionaliau naudoti žaliavas ir iš esmės sumažinti agrocheminių bei pakavimo medžiagų, mechanizmų ir elektros energijos naudojimą.

Veiklos įvairinimo iniciatyvų tvarumas priklauso nuo vyriausybės įsipareigojimo įtraukti tokią veiklą į metinius biudžeto asignavimų ir išlaidų planus. Vertinimo metu nustatyta, kad į veiklos įvairinimą besiorientuojančios šalys SPS ištekliais naudojasi, kad sustiprintų šalies gebėjimus spręsti platesnio masto ir ilgesnio laikotarpio ekonomines veiklos įvairinimo problemas ir uždavinius.

8. IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

Komisija stengėsi pagreitinti vykdymą tuo pačiu išlaikant kokybę, baigė būtinus vykdomų SPS projektų tikslinimus ir peržiūrėjo 2006, 2007 ir 2008 m. patvirtintus projektus ir (arba) sudarė programas tiems metams. Faktinės išmokos pagal visas SPS programas padidėjo nuo 21 mln. EUR 2006 m. iki 46 mln. EUR 2008 m. Išmokos pagal visas programas bus visiškai atliktos 2012 m. (išskyrus *ex post* vertinimą ir auditą).

Komisijos tarnybų dariniame dokumente apžvelgiamos rekomendacijos, pateiktos 2006 m. stebėsenos ir poveikio vertinimo ataskaitoje (COGEA, 2006 m.), ir veiksmai, kurių imtasi. Visose 2008 m. stebėsenos ir poveikio vertinimo ataskaitoje (HTSPE, 2009) nurodytose 8 šalyse padaryta nemaža pažanga sprendžiant tiek su konkurencingumu, tiek su veiklos įvairinimu susijusius klausimus.

Tam tikra pažanga siekiant gerinti konkurencingumą ir didinti veiklos įvairinimą

Programos padėjo pasiekti šių tikslų:

- (1) padidinti konkurencingumą Belize, Kamerūne, Dramblio Kaulo Krante ir Suriname, nors 2005, 2007 ir 2008 m. uragano padarytų nuostolių Jamaikoje šia parama kompensuoti nepavyko;
- (2) padidinti gebėjimus sėkmingai įvairinti ekonominę veiklą Rytų Karibų valstybėse ir atlikti žemės ūkio veiklos įvairinimą (stebėtose srityse) Somalyje, Žaliajame Kyšulyje, Madagaskare, nors viso poveikio kiekybiškai įvertinti neįmanoma.

Į **konkurencingumo** didinimą besiorientuojančių šalių bananų sektorius dabar geriau atitinka rinkos reikalavimus ir ES aplinkos politiką bei standartus; taip sukurtas tvaraus verslo vystymosi pagrindas.

Įgyvendinus ankstesnėje ataskaitoje pateiktas rekomendacijas įgyvendinimo terminų laikymasis ir kokybė gerokai pagerėjo Belize, Jamaikoje ir Priešvėjinėse salose. Šis aspektas mažiau svarbus Kamerūnui ir Dramblio Kaulo Krantui, kurių finansavimo šaltiniai įvairesni, todėl jos buvo mažiau priklausomos nuo paramos.

Šalyse, kurių prioritetą yra **veiklos įvairinimas**, veiksmingumą mažino nepakankamai sutelktas dėmesys – vykdyta daug labai mažų investicijų (maždaug 1–1,5 mln. EUR), todėl realus poveikis buvo nedidelis. Be to, įvairių iniciatyvų sąsajos tebėra mažos ir silpnos.

Atlikus išorinį vertinimą AKR šalims, kurios pasiryžusios įvairinti veiklą, rekomenduota peržiūrėti jų SPS portfelių indėlius į ekonominės veiklos įvairinimo darbotvarkę makro lygmeniu. Tai turėtų apimti tokių programų suderinamumo vertinimą, palengvinti kiekvienos šalies veiklos įvairinimo strategijos rengimą ir (arba) atnaujinimą nustatant aiškius prioritetus, be kita ko, finansinių išteklių, būtinų pagrindinei veiklai remti ir įtvirtinti, kiekį ir šaltinius.

Siekiant pagerinti veiklos įvairinimo programų poveikio stebėseną ir vertinimą, be kita ko, rekomenduota atnaujinti ir patobulinti logines sistemas ir jų naudojimą programoms valdyti ir taip užtikrinti, kad įgyvendinimo agentūros būtų nuolat informuotos apie tikėtinus rezultatus ir jų siektų, taip pat aktyviai vertintų padėti pagal sutartus rodiklius.

AKR šalių bananų eksporto tvarumas vis dar nedidelis

Ilgalaikio konkurencingumo perspektyvos iš esmės priklauso nuo: 1) vykstančių tarptautinių prekybos derybų rezultatų ir 2) šalių gebėjimų padidinti produktyvumą ir sutaupyti sąnaudų.

Kai kurių šalių vykdomose strategijose nepakankamai realistiškai įvertinti su tarptautine rinkos padėtimi susiję uždaviniai ir būsimi PPO ir vykstančių dvišalių prekybos derybų galimi rezultatai. Rezultatų šalys gali pasiekti, jei 1) yra tvirtai pasiryžusios prisitaikyti prie tarptautinių pokyčių; 2) jų agronominės sąlygos yra palankios ir 3) jau turi gerai komerciškai struktūruotus sektorius.

Bananus eksportuojančios šalys ir toliau susiduria su sunkumais. Juos jos turi spręsti drauge ir pasitelkdamos tarptautinę paramą. Tarptautinė bendruomenė, įskaitant ES, daugiau dėmesio skiria pagalbai besivystančioms šalims, kurios siekia didinti visos ekonomikos konkurencingumą ir geriau išnaudoti tarptautinės prekybos galimybes. ES pagalba prekybai skirta ne tik atskiriems sektoriams. Būtina sėkmės sąlyga – parengti ir atnaujinti kelių suinteresuotųjų šalių strategijas prekybai vystyti ir integruoti ją į tarptautinę prekybos sistemą.

Dešimt metų įgyvendinta SPS suteikė pagalbą gaunančioms šalims strateginio planavimo galimybę ir bus tinkamas pagrindas imantis veiksmų ateityje.